

مؤلفه‌های مرتبط با تکمیل به موقع تحصیلات در دوره‌های تحصیلات تکمیلی از دیدگاه دانشجویان دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی: یک مطالعه کیفی

علی غفاریان^۱، مریم معینی^۲، گلرخ عتیقه چیان^۳، سکینه سقائیان نژاد اصفهانی^۴

مقاله پژوهشی

چکیده

مقدمه: دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی، برای تکمیل تحصیل خود در چارچوب‌های زمانی تعیین شده، تحت فشار فزاینده‌ای قرار دارند. هدف این پژوهش، شناسایی مؤلفه‌های مرتبط با تکمیل به موقع دوره‌ی تحصیلات تکمیلی در دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشکده‌ی مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان از دیدگاه دانشجویان بود.

روش‌ها: مطالعه‌ی حاضر به صورت کیفی در نیمه‌ی اول سال ۱۴۰۲ انجام شد. مشارکت‌کنندگان را آن دسته از دانشجویان دوره‌ی کارشناسی ارشد ورودی سال ۱۳۹۲ به بعد و همچنین دانشجویان دوره‌ی دکترای ورودی سال ۱۳۹۳ به بعد دانشکده‌ی مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان تشکیل دادند که در بازه‌ی زمانی مصوب موفق به دفاع از پایان‌نامه و تکمیل تحصیلات خود شده بودند. روش نمونه‌گیری، در دسترس و شامل ۵ نفر از دانشجویان بود. برای جمع‌آوری داده‌های پژوهش، از مصاحبه‌ی نیمه ساختاریافته به صورت حضوری و یا تلفنی استفاده شد.

یافته‌ها: حاصل پژوهش، ۱۲ کد، ۷ تم فرعی و ۳ تم اصلی بود. مفاهیم شناسایی شده در قالب ۳ تم اصلی «عوامل از پیش موجود»، «حیطه آموزشی» و «ویژگی‌های فردی» طبقه‌بندی شدند.

نتیجه‌گیری: تکمیل به موقع تحصیلات در دوره‌ی تحصیلات تکمیلی، به عوامل مختلفی در سطح فرد و دانشگاه بستگی دارد. نتایج حاصل از پژوهش می‌تواند درک و شناخت بیشتری از عوامل مذکور فراهم آورده و به برنامه‌ریزان آموزشی برای برنامه‌ریزی مؤثرتر، با توجه به شرایط متفاوت دانشجویان و ناهمگونی رشته‌های تحصیلات تکمیلی کمک کند.

واژگان کلیدی: دانشجو؛ تحصیلات تکمیلی؛ پیشرفت تحصیلی؛ تکمیل به موقع تحصیلات

ارجاع: غفاریان علی، معینی مریم، عتیقه چیان گلرخ، سقائیان نژاد اصفهانی سکینه. مؤلفه‌های مرتبط با تکمیل به موقع تحصیلات در دوره‌های تحصیلات تکمیلی از دیدگاه دانشجویان دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی: یک مطالعه کیفی. مجله دانشکده پزشکی اصفهان ۱۴۰۳؛ ۴۲ (۷۸۳): ۸۰۳-۸۱۲.

مقدمه

شمار این ابعاد کلیدی هستند که توسعه‌ی ملی را شکل می‌دهند (۱). دانشگاه به عنوان یکی از مهم‌ترین سازمان‌های آموزشی و محل انجام پژوهش و خلق علم مدرن و اندیشه‌های جدید، پیشبرد مرزهای علم و دانش را عهده‌دار است (۲، ۳). این نهاد نقشی غیر قابل انکاری در

در جهان امروز، همه‌ی کشورها توسعه را هدفی ضروری می‌دانند که باید به آن دست یافت. توسعه، ابعاد متفاوتی دارد که باید در کانون توجه باشند. توسعه‌ی اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و غیره از

۱- دانشجوی دکتری تخصصی، مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، کمیته‌ی تحقیقات دانشجویی، دانشکده‌ی مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

۲- دانشیار، اقتصاد سلامت، گروه مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مرکز تحقیقات مدیریت اقتصاد سلامت، دانشکده‌ی مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

۳- استادیار، سلامت در بلایا و فوریت‌ها، گروه سلامت در بلایا و فوریت‌ها، مرکز تحقیقات مدیریت اقتصاد سلامت، دانشکده‌ی مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

۴- استادیار، مدیریت آموزشی، گروه مدیریت و فناوری اطلاعات سلامت، مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات در امور سلامت، دانشکده‌ی مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

نویسنده‌ی مسؤو: سکینه سقائیان نژاد اصفهانی: استادیار، مدیریت آموزشی، گروه مدیریت و فناوری اطلاعات سلامت، مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات در امور سلامت، دانشکده‌ی مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

Email: saghaeiannejad@mng.mui.ac.ir

دکتری از ترم نهم، باید هزینه‌ای اضافه، معادل شهریه نوبت دوم به دانشگاه پرداخت کنند (۳). ضرورت پژوهش حاضر از منظر هزینه‌های تحصیل شده به نظام آموزشی کشور و دانشجویان قابل تبیین است. فارغ از تحصیل دانشجویان در دوره‌ی روزانه یا شهریه‌پرداز، عواملی از قبیل سکونت، تغذیه، رفت و آمد و آموزش، همگی برای نظام آموزشی هزینه بردارند.

بر اساس موارد ذکر شده، هدف پژوهش حاضر، شناسایی و تبیین آن دسته از عواملی بود که از دیدگاه فارغ‌التحصیلان دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشکده‌ی مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، با دفاع به موقع از پایان‌نامه و اتمام تحصیلات مرتبط هستند.

روش‌ها

پژوهش کیفی حاضر در نیمه‌ی نخست سال ۱۴۰۲ انجام شد. مشارکت‌کنندگان را آن دسته از دانشجویان دوره‌ی کارشناسی ارشد ورودی سال ۱۳۹۲ به بعد و همچنین دانشجویان دوره‌ی دکترای ورودی سال ۱۳۹۳ به بعد دانشکده‌ی مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان تشکیل دادند که در بازه‌ی زمانی مصوب (۲ سال دوره‌ی کارشناسی ارشد و ۴ سال دوره‌ی دکتری تخصصی) موفق به دفاع از پایان‌نامه و تکمیل تحصیلات خود شده بودند. دانشجویانی که سنوات تحصیلی آن‌ها با احتساب مرخصی‌ها، از حد مجاز بیشتر شده بود و دانشجویانی که در زمان مقرر از پایان‌نامه خود دفاع کرده بودند اما تا ۶ ماه بعد از دفاع از پایان‌نامه فارغ‌التحصیل نشده بودند، وارد نمونه پژوهش نشدند. علت انتخاب بازه‌ی زمانی ۱۳۹۲ به بعد، برای ورودی‌های دوره کارشناسی ارشد، عدم وجود اطلاعات مناسب در مورد ورودی‌های قبل از سال مذکور بود. همچنین، قبل از سال ۱۳۹۳، دانشکده‌ی ورودی دوره‌های دکتری نداشت. تعداد کل فارغ‌التحصیلان واجد شرایط، ۵ نفر بود که همگی وارد مطالعه شدند.

روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش، مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. جمع‌آوری داده‌ها بر اساس ترجیح و در دسترس بودن دانشجویان، به صورت حضوری/ تلفنی انجام شد (با ۵ دانشجویی که تحصیلات تکمیلی خود را به موقع تمام کرده بودند مصاحبه شد. ۲ مصاحبه حضوری و ۳ مصاحبه تلفنی). مصاحبه‌ها با تعیین وقت قبلی و هماهنگی با مصاحبه شونده‌گان انجام شده و همزمان با ضبط، پیاده‌سازی و تایپ شدند. میانگین مدت زمان مصاحبه‌ها، ۳۲ دقیقه بود (حداقل ۲۳ دقیقه و حداکثر ۵۶ دقیقه). در این مقاله مصاحبه شونده‌گان با حرف «P» مشخص شدند. برای تحلیل داده‌های کیفی، از روش تحلیل موضوعی شش مرحله‌ای (Braun & Clarke) استفاده شد. مراحل این روش عبارتند از آشنایی با داده‌ها، شناسایی کدهای

پیشرفت جوامع و بخصوص سازمان‌ها به عهده دارد (۴، ۵).

دوره‌های تحصیلات تکمیلی نقش مهمی در ارتقاء سرمایه‌ی انسانی را بر عهده دارند. در مورد اهمیت دوره‌های تحصیلات تکمیلی دلایل متعددی در پژوهش‌های مختلف ارئه شده‌اند که از آن جمله می‌توان به ارتقاء حیطه‌های دانشی و موقعیت علمی کشور، حل چالش‌ها و تنگناهای علمی و فنی جامعه اشاره کرد (۶-۸). با این وجود، دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی، برای تکمیل تحصیل خود در چارچوب‌های زمانی تعیین شده، تحت فشار فزاینده‌ای قرار دارند. از سوی دیگر، دانشگاه‌ها نیز به خاطر جذب منابع مالی و حفظ سطح علمی خود، برای جذب و حفظ دانشجویانی که قادر به تکمیل تحصیل خود در زمان مناسب هستند، تحت فشارند (۹).

یکی از الزامات تکمیل دوره‌های تحصیلات تکمیلی، ارائه‌ی یک پایان‌نامه‌ی پژوهشی است. در اغلب کشورهای توسعه‌یافته، نگارش پایان‌نامه از اهمیت بالایی برخوردار بوده و نگارش خوب آن نشانگر بلوغ علمی و توانایی‌های دانشجوی است (۱۰، ۱۱). نظر به کانون توجه پژوهش حاضر، یعنی مؤلفه‌های مرتبط با تکمیل به موقع زمان تحصیلات، می‌توان به دو مفهوم مورد بحث در زمینه‌ی ادبیات پژوهش اشاره کرد: که شامل «نرخ فرسودگی» (Attrition rate) و «زمان تکمیل تحصیلات تکمیلی» (Graduating in-time) می‌باشد. این دو، به خصوص در مقطع دکتری، در سطح بین‌المللی به دغدغه‌ی دولت‌ها، دانشگاه‌ها، انجمن‌های دانشجویی تحصیلات تکمیلی و خود داوطلبان تبدیل شده است (۱۲، ۱۳).

فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان دانشگاه، به احساس خستگی به خاطر تقاضاها و الزامات تحصیل (خستگی)، داشتن یک حس بدبینانه، بی‌علاقگی و احساس عدم شایستگی به عنوان یک دانشجوی اشاره دارد (۱۴). از طرف دیگر، حداقل از دهه‌ی ۱۹۸۰ در کانادا، بریتانیا، ایالات متحده آمریکا و استرالیا، نگرانی در مورد زمان صرف شده برای تکمیل مقطع تحصیلات تکمیلی، وجود داشته است (۱۵). در استرالیا، از بیش از دو دهه قبل، این مسأله تبدیل به نقطه عطف اقدامات سیاستگذارانی شده است که خواستار کاهش هزینه‌های اقتصادی مربوط به نرخ فرسایش می‌باشند (۱۶). در حالی که پژوهش‌های متعددی در مورد عوامل مؤثر در طولانی شدن زمان تحصیل در مقاطع تحصیلات تکمیلی آموزش عالی انجام شده است (۱۷، ۱۸)، معیارهای مربوط به این طولانی شدن (از جمله مشغله‌ی شخصی، مشکلات مالی، همراهی نکردن استاد راهنما و...)، همیشه شامل تکمیل دوره یا اخذ مدرک نبوده است. در کشور ما، تصویب و اجرایی شدن قانون سنوات تحصیلی از سال ۱۳۹۵ را می‌توان از دیدگاه طولانی شدن زمان تحصیل مورد توجه قرار داد. این قانون به زبان ساده یعنی دانشجویان کارشناسی ارشد از ترم پنجم و دانشجویان

۲ نفر در بدو قبولی متأهل و ۳ نفر مجرد بودند. ۲ نفر در طی دوران تحصیل ساکن خوابگاه دانشجویی و ۳ نفر بومی اصفهان بودند. ۲ نفر در بدو قبولی شاغل و ۳ نفر غیر شاغل بودند. حاصل پژوهش، ۱۲ کد یا مفهوم (Issues or Subtheme)، ۷ تم فرعی (Theme) و ۳ تم اصلی (Main theme) بود. مفاهیم شناسایی شده در قالب «عوامل از پیش موجود»، «حیطه‌ی آموزشی» و «ویژگی‌های فردی» طبقه‌بندی شدند (جدول ۱).

جدول ۱: مؤلفه‌های مرتبط با اتمام به موقع تحصیلات تکمیلی

کدها (Subthemes)	تم‌های فرعی (Themes)	تم‌های اصلی (Main themes)
رشته‌ی تحصیلی	فاصله بین مقطع فعلی با مقطع قبلی	شرایط از پیش موجود
استاد راهنما	رشته‌ی تحصیلی کارشناسی	
اساتید گروه	گروه آموزشی	حیطه‌ی آموزشی
آیین‌نامه‌ها		
دروس تئوری	سرفصل آموزشی	
واحدهای جبرانی		
وضعیت شغلی		
تأهل	مسئولیت‌های شخصی	ویژگی‌های فردی
مدیریت مشکلات شخصی		
سن		
تصویر آینده	انگیزه‌ی فردی	
علاقه به موضوع		
پایان‌نامه		
پشتکار		

۱- عوامل از پیش موجود

این عوامل عبارت بودند از رشته‌ی تحصیلی قبولی، رشته‌ی تحصیلی کارشناسی و فاصله بین مقطع فعلی با مقطع قبلی.

رشته تحصیلی قبولی

بعضی مصاحبه‌شوندگان با مقایسه‌ی رشته تحصیلی خود با دیگر رشته‌های موجود در دانشکده و بعضاً سایر رشته‌های علوم پزشکی و مشاهدات عینی، بر این عقیده بودند که اگر در رشته‌ی دیگری تحصیل می‌کردند، امکان طولانی‌تر شدن زمان تحصیل شان وجود داشت: «وقتی تو دانشکده مثلاً بچه‌های گروه ... رو می بینم، خوب نسبت به ما خیلی طولانی‌تر همیشه فارغ‌التحصیلشون. من نمی‌تونم قضاوت کنم چرا اینجوریه، ولی احساس میکنم یکی اینکه پیدا کردن عنوان

اولیه، جستجو برای تم‌ها، مرور درون‌مایه، تعریف درون‌مایه‌ها و در نهایت، تهیه‌ی گزارش (۱۹). محتوای مصاحبه‌ها چندین بار مرور شدند تا شناخت کاملی نسبت به جوانب مختلف داده‌ها به دست آید. کدهای اولیه در متن مصاحبه‌ها شناسایی و استخراج شدند. کدهای مشبلیه و دارای معنای نزدیک، در درون‌مایه‌های فرعی و در نهایت در تم‌های اصلی جایگذاری شدند. درون‌مایه‌های اصلی و فرعی چند بار مرور و در صورت نیاز، ترکیب، تعدیل و تفکیک شدند تا یک نقشه موضوعی منطقی از روابط بین درون‌مایه‌های اصلی و فرعی ایجاد شود. سپس تم‌های اصلی و فرعی نامگذاری و تعریف عملیاتی شدند. برای انجام موارد فوق‌الذکر، از نسخه‌ی ۲۰ نرم‌افزار MAXQDA استفاده شد. در نهایت با توجه به سؤال پژوهش و استفاده از کدهای شناسایی شده و نقل قول‌های مرتبط مصاحبه‌شوندگان، درون‌مایه‌های اصلی و فرعی به صورت گزارش آماده شد. برای افزایش کیفیت پژوهش اقدامات متعددی انجام شد، از جمله صرف زمان کافی برای مصاحبه‌ها (قابلیت اعتبار)، شرح دقیق روش انجام مصاحبه (تأییدپذیری)، کدگذاری مصاحبه‌ها به صورت جداگانه توسط دو تن از پژوهشگران (تأییدپذیری)، مقایسه‌ی دائم بین اطلاعات به دست آمده (انتقال‌پذیری) و تبادل نظر با هم‌تایان (قابلیت ثبات). ملاحظات اخلاقی به شرح ذیل رعایت شد: اخذ کد اخلاق از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان (IR.MUI.NUREMA.REC.۱۴۰۱،۱۳۶)، توضیح شفاف اهداف پژوهش به مصاحبه‌شوندگان.

این مقاله منتج از طرح تحقیقاتی با عنوان «تبیین مؤلفه‌های مرتبط با پیشرفت تحصیلی و تکمیل به موقع زمان تحصیلات در دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشکده‌ی مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی از دیدگاه دانشجویان»، مصوب کمیته‌ی تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان است. مهم‌ترین اصول اخلاقی رعایت شده در پژوهش عبارتند از: اخذ رضایت آگاهانه از مصاحبه‌شوندگان، آزاد بودن مصاحبه‌شوندگان نسبت به شرکت در مصاحبه، حق کناره‌گیری مصاحبه‌شوندگان در طول مطالعه، کسب اجازه در خصوص ضبط صدا، محرمانه تلقی کردن اطلاعات شخصی مصاحبه‌شوندگان و عدم دخالت نظرات شخصی پژوهشگران در مراحل جمع‌آوری، تحلیل و گزارش داده‌ها.

یافته‌ها

با تعداد ۵ نفر از فارغ‌التحصیلان مقاطع تکمیلی (۳ نفر کارشناسی ارشد و ۲ نفر دکتری) در این پژوهش کیفی مصاحبه انجام شد. ۳ نفر از مصاحبه‌شوندگان آقا و ۲ نفر خانم بودند. میانگین سن مصاحبه‌شوندگان در بدو قبولی در مقطع تکمیلی ۲۸ سال بود.

فارغ‌التحصیلان «... اینجا دانشجو نه تنها هیچ چیزی یاد نمیگیره، تازه کارشم عقب میوفته. تازه باعث افزایش یک سری سرخوردگیهای روحی، ناامیدی، خوردن به بن بست میشه» (P۳).

همچنین، یکی از اصلی‌ترین مراحل در طول تحصیلات تکمیلی، فرایند تصویب پروپوزال و تدوین پایان‌نامه است. در این مرحله، نقش استاد راهنما به عنوان هدایت‌کننده‌ی دانشجو در مسیر تدوین پایان‌نامه، اهمیتی برجسته می‌یابد. برای دریافتن اهمیت مذکور، به بازگویی چند نقل قول از فارغ‌التحصیلان می‌پردازیم. «استاد راهنما خیلی موثره... آگه آدمی باشه که همراه و همدل باشه. هم از نظر روحی روانی طرف رو ساپورت کنه و هم از لحاظ علمی بتونه به طرف کمک کنه، خیلی عالی» (P۵). «یکی از عوامل موفقیت من استاد راهنمام بودن که در زمینه پژوهش فوق‌العاده مهارت لازم رو داشتن و از نظر پژوهشی و مسلط بودن به روش‌های پژوهش عالی بودن و کمکای زیادی به من کردن» (P۲).

سرفصل آموزشی

مصاحبه‌شوندگان دروس تئوری و جبرانی گذراندند در مقطع تحصیلات تکمیلی را به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر اتمام به موقع تحصیلات خود می‌دانستند. دروس تئوری و جبرانی در دوره تحصیلات تکمیلی به خصوص برای آن دسته از دانشجویانی که رشته مقطع تحصیلی قبلی آن‌ها با مقطع فعلی متفاوت است، می‌تواند کمک‌کننده باشد. به گفته‌ی یکی از مصاحبه‌شوندگان «واسه من که از یک رشته بالینی اومده بودم به رشته «...» و کمتر با بحثای مدیریتی و غیر بالین آشنا بودم، خوب درسای تئوری و جبرانی بهم کمک زیادی کرد که هم بیشتر با حال و هوای رشته آشنا بشم و هم واسه عنوان پایان‌نامه بتونم ایده بگیرم» (P۵). «درسای تئوری مثل روش تحقیق تأثیر داشت. مثلاً روش تحقیق کیفی رو من تا اون روز نگذرونده بودم هنوز. خوب اینا خیلی کمک کرد» (P۴). این امر البته در مورد همه‌ی دانشجویان صادق نبود. یکی از مصاحبه‌شوندگان، ناتوانی یکی از اساتید در تدریس را دلیل عدم تأثیرگذاری دروس تئوری پاس شده می‌دانست: «مهمترین درس، «...» متأسفانه به یک استادی سپرده شد که من حالا اسم نیارم، خیلی استاد خوبی بودن از نظر اخلاق و شخصیتی، ولی خوب بنده خدا اصلاً توانمند نبودن» (P۳).

۳- ویژگی‌های فردی

عوامل مربوط به ویژگی‌های فردی عبارت بودند از: مسئولیت‌های شخصی، انگیزه‌ی فردی.

مسئولیت‌های شخصی

مصاحبه‌شوندگان مجموعه‌ای از شرایط فردی شامل وضعیت تأهل، مشکلات شخصی و وضعیت شغلی را در روند اتمام به موقع تحصیلات مؤثر می‌دانستند. وضعیت تأهل با توجه به تغییراتی که با

[پایان نامه] تو رشته ما راحت تره یکی دیگه شاید سخت گیر نبودن اساتید گروهمون باشه» (P۴). «باز ما خوبیم. تو همین علوم پزشکی خودمون مثلاً رشته «...»، پایان‌نامه شون کلی کار آزمایشگاهی داره و زمان بر. ولی رشته‌هایی مثل ما... خوب خیلی راحت تر میشه جلو رفت» (P۳).

رشته تحصیلی کارشناسی

یکسان بودن یا مرتبط بودن رشته‌ی تحصیلی مقطع کارشناسی به عنوان مقطع پایه با رشته‌ی تحصیلی مقطع تکمیلی، یکی از عواملی بود که مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره داشتند: «خوب بیشتر درسایی که ما تو دکتری پاس کردیم، همون ورژن پیشرفته تر درسایی بود که تو دوران کارشناسی و کارشناسی ارشدم خونده بودیم. یعنی خیلی راحت تر میتونستیم پاسشون کنیم. از طرفی دیگه نیاز به خوندن پیش نیازم نداشتیم. واسه کار روی پایان‌نامه هم همین بود. یعنی چون با مفاهیم رشته مون آشنایی قبلی داشتیم، پیدا کردن عنوانم برامون آسونتر می‌شد» (P۵). «من چون رشته‌م مرتبط بود [مقطع کارشناسی با ارشد] تو حال و هوای درس بودم و میدونستم قراره تو مسیر تموم کردن مقطع ارشدم، با چه چیزایی رو به رو بشم. این به نظرم کمک کننده بود برام» (P۱).

فاصله‌ی بین مقطع فعلی با مقطع قبلی

عدم وقفه بین فارغ‌التحصیل شدن از مقطع قبلی و قبولی در مقطع بعدی، از جمله عوامل مؤثر در تکمیل به موقع تحصیلات می‌تواند باشد. به گفته‌ی یکی از فارغ‌التحصیلان «این پشت سر هم خوندن کارشناسی و کارشناسی ارشد، باعث شد که اون حس و حال درس خوندن در من حفظ بشه و بدون اینکه از فضای تحصیل دور شده باشم به مسیر ادامه بدم» (P۳).

۲- حیطه آموزشی

عوامل مربوط به حیطه‌ی آموزشی عبارت بودند از: گروه آموزشی و سرفصل آموزشی.

گروه آموزشی

اساتید گروه، استاد راهنمای پایان‌نامه و آیین‌نامه‌های موجود (آموزشی/پژوهشی)، سه مفهوم دسته‌بندی شده‌ی ذیل محور گروه آموزشی بودند. اساتید گروه آموزشی در هر رشته، با توجه به نقشی که در تدریس دروس تئوری و عملی ایفا می‌کنند، نقش مهمی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان بر عهده دارند. از طرفی ویژگی‌های شخصی و تعامل آن‌ها با دانشجو هم در ایجاد انگیزه در دانشجویان مؤثر است؛ «ایشون (استاد راهنما) همیشه با سعه صدر و محبت وقت میزاشتن برای کار من. این خیلی میتونه موثر باشه. در مقابل از بعضی بچه‌ها می‌شنیدم که بعضی اساتید اصلاً وقت نمی‌زاشتن برای دانشجو» (P۴). هر چند گاه نقش استاد راهنما تأثیری منفی می‌تواند داشته باشد. به گفته یکی از

شروع به تحصیل به لحاظ تأثیرگذاری بر آینده از جنبه‌های مختلف، از جمله عوامل مؤثر می‌تواند باشد. به گفته یکی از مصاحبه‌شوندگان «هر چی سن و سال بیاد بالاتر تا حدودی تأثیر منفی می‌ذاره. بالاخره وقتی سن میره بالای سری گرفتاری‌ها و مشغله‌های روزمره مثل فکر ازدواج و آینده پیدا میشه که خوب ذهن درگیر میکنه و تمرکز رو درس رو سخت‌تر» (P۲). همچنین سن را می‌توان به عوامل روحی روانی از جمله انگیزه نسبت داد: «سن تأثیر می‌ذاره. به نظر خودم وقتی آدم جوانتر باشه، قاعدتا باید پرنرژی‌تر باشه و انگیزه بیشتری داشته باشه. برای من البته سن عامل بازدارنده‌ای نبوده» (P۵).

داشتن تصویر مشخصی از آینده و یا همان هدف، از دیگر عوامل مؤثر بر اتمام به موقع تحصیلات بود. به گفته‌ی یکی از مصاحبه‌شوندگان «زمانیکه ارشد قبول شدم، چشم انداز گرفتن دکتری رو هم داشتم. برای همین خیلی دوس داشتم که سریع تر همه مقاطع رو طی کنم و زمانی هم که ارشد قبول شدم، خوب تصمیم این بود که هر چه سریعتر دکتری قبول بشم، البته من آخرین آرزوم گرفتن دکتری نبود. آرزوی اصلی اون کاری بود که دوس داشتم انجام بدم تو دنیا؛ اون تأثیری که دوس داشتم بزارم. می‌خواستم زودتر این مسیر رو طی کنم» (P۳). یکی دیگر از مصاحبه‌کنندگان بر داشتن هدف مشخص برای آینده تأکید داشت: «من برای خودم هدف می‌ذارم سر سال. اونو پایش میکنم بینم به اهدافم رسیدم یا نه. وقتی ارشد قبول شدم هدفم این بود که سر ۴ ترم تمومش کنم. هنوزم دارم. روکمدم زدم. اینکه سر ۴ سال باید تموم کنم» (P۲).

علاقه به موضوع پایان‌نامه، به عنوان یکی از مراحل اصلی در روند اخذ مدرک مقاطع تکمیلی، به عنوان یکی از عوامل مؤثر از جانب مصاحبه‌شوندگان قلمداد شد: «موضوع پایان‌نامه رو خودم دانشجو باید انتخاب کنه... عنوان من چون یک عنوانی بودش که خودم انتخاب کردم و از طرفی مرتبط با رشته تحصیلی قبلی خودم بود قطعاً تأثیرگذار بود و خیلی برای من کمک کننده بود» (P۴). «مرحله پیدا کردن عنوان خیلی مهمه که به یک عنوانی برسین که بتونن روش کار انجام بدن، این خیلی مهم هستش. من خودم مشکلم توی پیدا کردن عنوان بود که برسم به یک عنوانی و بتونم در واقع قطعش کنم. بقیه مراحلش برای من خیلی سخت نبود. یعنی مثلاً نوشتن پروپوزال و دفاع و بقیه ش» (P۵).

یکی از مفاهیمی که عیناً توسط همه مصاحبه‌شوندگان مطرح شد، موضوع پشتکار و تلاش فردی، و به عبارت دیگر، اهمیت خود فرد بر اتمام به موقع تحصیلات بود؛ در واقع تأکید بر این نکته که با وجود تمامی موانع احتمالی که بر سر راه پیشرفت تحصیلی می‌تواند بروز نماید، این خود فرد، انگیزه و پشتکار اوست که در بسیاری مواقع حرف اول را می‌زند. انعکاس اهمیت انگیزه و پشتکار را می‌توان در

خود به دنبال دارد، از جمله به دوش کشیدن بار مسئولیت خانوادگی و احتمالاً فرزندآوری، در افزایش مشغله‌های روزمره که می‌تواند به عنوان موانع بالقوه در مسیر اتمام تحصیلات باشند، عاملی مؤثر است. یکی از مصاحبه‌شوندگان معتقد بود که «متاهل بودم و مجبور میشدم واسه درس و دانشگاه بچم رو تنها بزارم. خوب طبیعی بود که فکر درگیر بشه کم و بیش» (P۵). «کلاس ما همه شون به جز من متاهل بودن. تاهل خیلی تأثیرگذار بود. خوب بنده های خدا بچه داشتن، ی سری کار هم میکردن. به نظرم اونا شاخ غول شکستن. ما کار خاصی نکردیم» (P۱). آن روی دیگر سکه می‌تواند نقش خانواده به عنوان یک عامل انگیزاننده‌ی مثبت باشد: «یکی دیگه (از عوامل مؤثر بر اتمام به موقع تحصیلات)، اشتیاقم به برگشتن به خانواده در زمان هر چه کوتاهتر بود. می‌خواستم زودتر درس رو تموم کنم تا مثل قبل بیشتر با خانواده وقت بگذرونم» (P۴).

بروز مشکلات شخصی در مسیر تحصیل، از جمله رخدادهایی است که می‌تواند برای هر فردی اتفاق بیفتد. در مواردی اما این مشکلات به عنوان تسهیل کننده عمل می‌کنند. به گفته یکی از مصاحبه‌شوندگان «کم و بیش در دوران تحصیل با مشکلات روبه رو بودم. محل کار بهم ماموریت نمیدادن و خوب این استرس زیادی رو توی دوران آزمون جامع به ما وارد کرد. اما از طرفی واسه من انگیزه‌های شدت تا زودتر هم تکلیف ماموریت رو تعیین کنم، هم زودتر درس رو تموم کنم» (P۵). یکی دیگر از مصاحبه‌شوندگان می‌گفت: «من این مشکلات داشتم. یعنی خیلی مشکلات داشتیم خونوادگی. ولی من خودمو یک ذره جدا می‌کردم که بیام اینجا یک سری مسائل رو حل کنم. دوباره می‌رفتم اونجا کارامو جمع می‌کردم» (P۲).

ارتباط بین شغل و رشته‌ی تحصیلی و همچنین تأثیر شاغل بودن بر انگیزه اتمام سریعتر تحصیلات، توسط سه نفر از مصاحبه‌شوندگان مورد تأکید قرار گرفتند: «یکی دیگش بحث کارمند بودنم بود یعنی این باعث شد که من زودتر بخوام تموم کنم و برگردم به شغلم و اون درآمدی رو که می‌خوام داشته باشم، بتونم راحت تر حالا برگردم به شغلم و بتونم حالا اون نتایج دلخواهم رو و شغلم بگیرم، با حالا مدرک ارشد» (P۲). «من رشته‌ای که در دکتری خوندم مرتبط با جایگاه شغلیم بود. .... رشته تحصیلیم باعث میشد هم محل کارم ترقی کنم هم به فرد موثری تبدیل بشم. چون رشته م مرتبط با کارم بود خوب این خیلی انگیزه میداد به من که زودتر درس رو تموم کنم» (P۴). «من خیلی دوس داشتم سریعتر درس تموم کنم... تا وارد بازار کار بشم» (P۳).

انگیزه‌ی فردی

مصاحبه‌شوندگان، سن در زمان ورود به دوره‌ی تحصیلات تکمیلی، داشتن تصویری مشخص از آینده، علاقه به موضوع پایان‌نامه و کوشش و پشتکار را در اتمام به موقع زمان تحصیلات مؤثر می‌دانستند. سن

تکمیلات، شرایط از پیش موجود، ویژگی‌های فردی و حیطه‌ی آموزشی هستند. انگیزه و رشته‌ی تحصیلی مقاطع قبلی، دو نمونه از همسانی‌های عینی بین یافته‌های پژوهش مذکور و این پژوهش هستند. مطابق یافته‌ها، سرفصل‌های آموزشی از عوامل مهم مرتبط با تکمیل به موقع دوره‌ی تحصیلات تکمیلی بودند. به طور مشابه، در پژوهش Norton نیز، تفاوت‌های ماهوی بین رشته‌های مختلف تحصیلی، از جمله عوامل مؤثر بر اتمام به موقع تحصیلات ذکر شده است: برای آن دسته از دانشجویان دکتری که در رشته‌های علوم اجتماعی، هنر و علوم انسانی تحصیل می‌کردند، زمان اتمام تحصیلات طولانی‌تر از سایر رشته‌ها بود (۲۶). به نظر می‌رسد رشته‌های تحصیلی مختلف، شرایط متفاوتی دارند و بایستی در مورد زمان مناسب برای اتمام تحصیلات در رشته‌های مختلف، بازنگری صورت گیرد.

همچنین، مطابق یافته‌های پژوهش حاضر، یکی از عوامل مؤثر بر اتمام به موقع تحصیلات از دیدگاه دانشجویان، اساتید گروه آموزشی و بخصوص استاد راهنماست. این یافته با پژوهش Norton همراستا بود (۲۶). استاد راهنما از طریق افزایش تلفیق اجتماعی و آکادمیک در داخل محیط دانشگاه تأثیر مستقیم بر روی موفقیت دانشجویان دارد. وی به دانشجویان کمک می‌کند تا برنامه‌ی آموزشی خود را با موفقیت به اتمام برسانند و نیز فرصت‌های لازم برای پیشرفت را برای وی فراهم می‌سازد. بدیهی است عدم راهنمایی و یا ارائه‌ی مشاوره ناکافی و نامناسب نه تنها دستیابی به اهداف آموزشی و مهارت‌های حرفه‌ای فراگیران را دچار اختلال می‌نماید، بلکه زیان‌های جبران‌ناپذیر را از نظر تأمین نیروی انسانی واجد شرایط برای جامعه به همراه دارد (۲۷، ۲۸).

در مطالعه‌ی حاضر، مسئولیت‌های شخصی شامل وضعیت شغلی و تأهل، از عوامل مهم برای تلاش در جهت تکمیل به موقع تحصیلات ذکر شدند. مطابق یافته پژوهش‌های غدیرزاده و ادیب حاج باقری (۲۹)، رؤفی و همکاران (۳۰) و تمنایی و همکاران (۳۱)، وضعیت تأهل، بر میزان پیشرفت یا عدم پیشرفت تحصیلی دانشجویان تأثیر معنی‌دار می‌گذارد. وضعیت اشتغال یکی دیگر از عوامل مؤثر از سوی دانشجویان عنوان شد. نتایج این یافته با نتایج پژوهش‌های نیرومند و همکاران (۳۲) و Rowe-Johnson و همکاران (۳۳) همسو بود.

یک عامل مهم دیگر در اتمام به موقع تحصیل، بنا بر نظر دانشجویان، مدیریت مشکلات شخصی بود. این یافته با نتایج تحقیقات حبیب‌زاده و همکاران (۳۴) و رودباری و اصل مرز (۳۵) همخوان می‌باشد. به نظر می‌رسد که مشکلات شخصی، دوری از خانواده، مشکلات زندگی دانشجویی، مسائل خانوادگی از جمله عواملی است که مزید بر مشکلات دانشجویی و باعث افت تحصیلی می‌شود. تمامی دانشجویان ممکن است به خوبی قادر به مدیریت مشکلات شخصی و خانوادگی نباشند. با توجه به این که جوانان در

گفته‌های ذیل از مصاحبه‌شوندگان به وضوح مشاهده کرد: «به نظر من اون پشتکاره می‌چریه بر اینا. یعنی اگه کسی بخواد ی کاری انجام بده، اونو انجام میده. من بهش رسیدم خودم... عوامل شخصیتی خودمم باعث شد که برم به سمت و سوی اینکه زودتر به نتیجه برسم و پایان نامه خودم را تموم کنم» (P۲). «ببینید همش بستگی به پشتکار و اراده طرف داره. ارشد رو میشه تو همون ۴ ترم یا دوساله تموم کرد و همش بستگی به خود فرد داره. یکی برنامه ریزی میکنه ۵ ترمه تموم کنه، یکی ۶ ترمه. ولی میشه ۴ ترمه هم تموم کرد» (P۱). «فکر میکنم توی هرکاری، خیلی خود اون فرد حرف اول رو میزنه. یعنی این که خودش بخواد چقدر انرژی بزاره و اولویتش باشه اون کار» (P۵). «بازم میگم، مهم ترین چیز علاقه، انگیزه دانشجوی و میزان سعی و تلاش و دانش دانشجویه. هر چقدر دانشجو خودش توانمند باسواد باشه یا پشتکار داشته باشه تا روشای جدیدتری رو بتونه پیدا کنه، سرچ کنه یا مثلا نرم افزارای مختلف یاد بگیره خیلی میتونه مؤثر باشه» (P۳). «خود فرد نقش تعیین کننده ای داره. بقیه عوامل تسهیل کننده این امرن ولی خود فرد اصل کاریه. خود دانشجویه که تصمیم میگیره درسش رو زودتر تموم کنه یا دیرتر. بعضیا ممکنه به لحاظ انگیزشی انگیزه کافی رو ندارند. بعضیا امید یه آینده ندارند. یکی اومده فقط وقتشو بگذرونه» (P۴).

بحث

توجه پژوهشگران به موفقیت تحصیلی دانشجویان به خودی خود، سابقه‌ای همپای مدیریت آموزشی دارد (۲۰). هدف این پژوهش، شناسایی و تبیین آن دسته از مؤلفه‌هایی بود که از دیدگاه فارغ‌التحصیلان تحصیلات تکمیلی، با تکمیل به موقع پایان‌نامه و فارغ‌التحصیلی مرتبط هستند. در دو دهه اخیر، مطالعات زیادی درباره پیشرفت تحصیلی دانشجویان و عوامل مؤثر بر آن انجام شده‌اند (۲۱-۲۴).

پژوهش Nonis و همکاران نشان داد که عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان به دو دسته عمده تقسیم می‌شوند؛ عوامل مرتبط به دانشجو و عوامل مرتبط با نظام آموزشی. عوامل مربوط به دانشجو به نوبه خود به دو بخش قابل تفکیک‌اند. یک دسته عوامل تأثیرگذار در طول دوران تحصیل که شامل مواردی از قبیل انگیزه، پشتکار، تیپ شخصیتی و هوش و استعداد تحصیلی است. دوم عواملی که پیشینه تحصیلی (Background) دانشجو را نشان می‌دهند و در برگیرنده‌ی مواردی همچون رشته‌ی تحصیلی مقاطع قبلی، نوع و سطح آموزشگاه‌های مقاطع قبلی، نمرات دانشجو در مقاطع قبل و نمرات کسب شده در آزمون‌های ورودی و مصاحبه‌ها است (۲۰، ۲۵).

این عوامل تا حدود زیادی با یافته‌های پژوهش حاضر منطبق هستند. طبق یافته‌های ما، عوامل اصلی دخیل در اتمام به موقع

سیاست‌های آموزشی، جذب اعضای هیأت علمی جدید، افزایش تجهیزات و امکانات پژوهشی پیشرفته و پیش‌بینی نسبی آینده شغلی آنان است. تکمیل به موقع تحصیلات در دوره‌ی تحصیلات تکمیلی، به عوامل مختلفی بستگی در سطح فرد و دانشگاه بستگی دارد. نتایج حاصل از پژوهش حاضر می‌تواند درک و شناخت بیشتری از عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی را ارائه دهد و به برنامه‌ریزان آموزشی برای برنامه‌ریزی مؤثرتر با توجه به شرایط متفاوت دانشجویان و ناهمگونی رشته‌های تحصیلات تکمیلی کمک کند. اتخاذ سیاست متکثر متناسب با وضعیت گروه‌های تحصیلی به جای یک سیاست واحد درخصوص همه‌ی رشته‌ها و گروه‌ها، در شرایط فعلی توازن و کارآمدی بیشتری ایجاد خواهد کرد.

نتیجه‌گیری

تکمیل به موقع تحصیلات در دوره‌های تحصیلات تکمیلی به عوامل مختلفی در سطح فرد و دانشگاه بستگی دارد. مطالعه نشان داد که عوامل اصلی مؤثر در این زمینه شامل شرایط از پیش موجود (مانند رشته‌ی تحصیلی قبلی و فاصله بین مقاطع)، ویژگی‌های فردی (مانند انگیزه، مسئولیت‌های شخصی و پشتکار) و حیطه‌ی آموزشی (مانند گروه آموزشی، استاد راهنما و سرفصل‌های درسی) هستند. نتایج این پژوهش می‌تواند درک و شناخت بیشتری از این عوامل فراهم آورده و به برنامه‌ریزان آموزشی برای برنامه‌ریزی مؤثرتر با توجه به شرایط متفاوت دانشجویان و ناهمگونی رشته‌های تحصیلات تکمیلی کمک کند.

تشکر و قدردانی

این مقاله منتج از طرح تحقیقاتی به شماره ۱۴۰۱۲۳۳ می‌باشد که در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان تصویب و با حمایت مالی کمیته‌ی تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان به انجام رسیده است. بدین‌وسیله از زحمات کلیه‌ی دست‌اندرکاران تقدیر و تشکر می‌شود.

این سن نیاز به راهنمایی و نظارت خانواده دارند اما برای تحصیل دور از خانواده می‌مانند و کنترلی از طریق خانواده صورت نمی‌گیرد، تحصیل در دانشگاه نیاز به تمرکز زیاد و فضای ذهنی آرام دارد چرا که غیر بومی بودن و ازدحام جمعیت در خوابگاه از تمرکز ذهنی دانشجویان می‌کاهد (۳۶).

یکی از مهم‌ترین مسائل تأثیرگذار در موفقیت تحصیلی دانشجویان، انگیزه فردی است (۳۷). مشخص شده است که میان یادگیری و انگیزه ارتباط وجود دارد؛ اساتید می‌دانند هنگامیکه یادگیرندگان برای یادگیری انگیزه‌ی لازم را داشته باشند، فرایند ارتباط تسهیل شده، مطالب روان‌تر گشته، اضطراب کاهش یافته و خلاقیت و یادگیری نمود می‌یابند (۳۸، ۳۹). اگر فرد به این نتیجه برسد که فعالیت تحصیلی یا شغلی او، دستیابی به اهداف و نیازهایش را در پی ندارد، نیروی روانشناختی یاد شده کاهش می‌یابد و صدمات انگیزشی رخ می‌دهد؛ تا آنجا که فرد از نظر شناختی در ادامه فعالیت خود دچار تردید می‌شود. اختلال در انگیزش می‌تواند در سطح احساسات و رفتار سبب بروز مشکلاتی شده و مقدمات بدینی، اضطراب، افسردگی و مشکلات روانی و همچنین افت چشمگیر در عملکرد فردی، اجتماعی و شغلی را باعث شده و بر عملکرد تحصیلی دانشجویان نیز تأثیر منفی می‌گذارد (۴۰). از آنجا که انگیزش در پژوهش نقش مهمی را برعهده دارد نبود انگیزش در دانشجویان تحصیلات تکمیلی، نه تنها باعث افت کیفیت تحقیقات دانشگاهی می‌شود، بلکه اسباب سرخوردگی، سرکوب استعدادها، اعتراض و یا مهاجرت آنها را فراهم می‌آورد. در سال‌های اخیر ناهمگونی رشد تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی با رشد اقتصادی و صنعتی کشور و عدم ایجاد ظرفیت‌های اشتغال درخور برای فارغ‌التحصیلان این دوره‌ها، سبب افزایش سرخوردگی و کاهش انگیزه‌ی کار علمی در آنان شده است (۴۱).

افزایش جمعیت دانشجویان تحصیلات تکمیلی، مستلزم تغییر

References

- Jamil MN. Impact the choice of exchange rate regime on country economic growth: which anchor currency leading the ۲۱st century. *J Enviro Sci Econ* ۲۰۲۲; ۱(۱): ۱۸-۲۷.
- Martín-Hernández P, Gil-Lacruz M, Gil-Lacruz AI, Azkue-Beteta JL, Lira EM, Cantarero L. Fostering university students' engagement in teamwork and innovation behaviors through game-based learning (GBL). *Sustainability* ۲۰۲۱; ۱۲(۲۴): ۱۳۵۷۳.
- Hemmati R, Bayat A. A phenomenological study of students' lived experience of the thesis writing process [in Persian]. *Rahbord e Farhang* ۲۰۱۸; ۱۱(۴۳): ۸۹-۱۲۲.
- Pranitasari D, Maulana I. Intrinsic and Extrinsic Factors Affecting Student Motivation in Completing Thesis. *Technium Soc Sci J*. ۲۰۲۲; ۲۷(۱): ۵۲۷-۳۸.
- Alhazzani N. MOOC's impact on higher education *Social Sciences & Humanities Open* ۲۰۲۰; ۲(۱): ۱۰۰۳۰.
- Chankseliani M, McCowan T. Higher education and the sustainable development goals. *High Educ* ۲۰۲۱; ۸۱: ۱-۸.
- Behimehr S, Jamali HR. Cognitive biases and their effects on information behaviour of graduate students in their research projects. *Journal of Information Science Theory and Practice* ۲۰۲۰; ۸(۲): ۱۸-۳۱.

۸. Renaldo N, Karuppanan G, Bhuiyan AB, Kumarasamy MM. The determinance of the financial behavior among graduate students in Indonesia. *Australian Finance & Banking Review* ۲۰۲۱; ۵(۱): ۲۹-۴۲.
۹. Mitchell M, Leachman M, Saenz M. State higher education funding cuts have pushed costs to students, worsened inequality. Center on Budget and Policy Priorities [October ۲۴, ۲۰۱۹]. Available from: <https://www.cbpp.org/research/state-budget-and-tax/state-higher-education-funding-cuts-have-pushed-costs-to-students>
۱۰. Balachandran C, Harinarayana NS. Text-borrowing Practices in LIS Doctoral Theses of South Indian Universities: A Study. *Journal of Information and Knowledge* ۲۰۲۳; ۶۰(۴): ۲۸۱-۸.
۱۱. Concepción-Toledo D, González-Suárez E, García-Prado R, Miño-Valdés J. Investigation methodology: Origin and construction of a doctoral thesis. ۲۰۱۹; ۶(۱): ۷۶-۸۷.
۱۲. Ifenthaler D, Yau JY-K. Utilising learning analytics to support study success in higher education: a systematic review. *Education Tech Research Dev* ۲۰۲۰; ۶۸: ۱۹۶۱-۹۰.
۱۳. Mishra S. Social networks, social capital, social support and academic success in higher education: A systematic review with a special focus on 'underrepresented' students. *Educational Research Review*. ۲۰۲۰; ۲۹: ۱۰۰۳۰۷.
۱۴. Hearn S, Benton M, Funnell S, Marmolejo-Ramos F. Investigation of the factors contributing to Indigenous students' retention and attrition rates at the University of Adelaide. *The Australian Journal of Indigenous Education* ۲۰۲۱; ۵۰(۱): ۲۰-۸.
۱۵. Ellis H. Pursuing the conundrum of nontraditional student attrition and persistence: A follow-up study. *College Student Journal* ۲۰۲۰; ۵۳(۴): ۴۳۹-۴۹.
۱۶. Berdanier CG, Whitehair C, Kim A, Satterfield D. Analysis of social media forums to elicit narratives of graduate engineering student attrition. *Journal of Engineering Education* ۲۰۲۰; ۱۰۹(۱): ۱۲۵-۴۷.
۱۷. Warikoo N, Allen U. A solution to multiple problems: the origins of affirmative action in higher education around the world. *Studies in Higher Education*. ۲۰۲۰; ۴۵(۲): ۱-۱۵.
۱۸. Soffer T, Cohen A. Students' engagement characteristics predict success and completion of online courses. *Journal of Computer Assisted Learning* ۲۰۱۹; ۳۵(۳): ۳۷۸-۸۹.
۱۹. Braun V, Clarke V. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* ۲۰۰۶; ۳(۲): ۷۷-۱۰۱.
۲۰. Yang S, Wang W. The role of academic resilience, motivational intensity and their relationship in EFL learners' academic achievement. *Front Psychol* ۲۰۲۲; ۱۲: ۸۲۳۵۳۷.
۲۱. Hardinger KL, Schauner S, Graham M, Garavalia L. Admission predictors of academic dismissal for provisional and traditionally admitted students. *Currents in Pharmacy Teaching and Learning* ۲۰۱۲; ۵(۱): ۳۳-۸.
۲۲. McClure J, Meyer LH, Garisch J, Fischer R, Weir KF, Walkey FH. Students' attributions for their best and worst marks: Do they relate to achievement? *Contemporary Educational Psychology* ۲۰۱۱; ۳۶(۲): ۷۱-۸۱.
۲۳. Rodgers S, Stenhouse R, McCreadie M, Small P. Recruitment, selection and retention of nursing and midwifery students in Scottish Universities. *Nurse Educ Today* ۲۰۱۳; ۳۳(۱۱): ۱۲۰۱-۱۰.
۲۴. Saklofske DH, Austin EJ, Mastoras SM, Beaton L, Osborne SE. Relationships of personality, affect, emotional intelligence and coping with student stress and academic success: Different patterns of association for stress and success. *Learning and Individual Differences* ۲۰۱۲; ۲۲(۲): ۲۵۱-۷.
۲۵. Nonis SA, Hudson GI, Philhours MJ, Teng JK. Changes in college student composition and implications for marketing education: revisiting predictors of academic success. *Journal of Business Research* ۲۰۰۵; ۵۸(۳): ۳۲۱-۹.
۲۶. Norton J. Getting to the end": Psychological factors influencing research higher degree completion. *Journal of the Australian and New Zealand Student Services Association* ۲۰۱۱; ۳۸(۳۸): ۱-۹.
۲۷. Almusaed A, Almssad A, Cortez MR. Critical Interpretation of a Non-Creative Supervision Practice for PhD. Students. In: *Studies on Social and Education Sciences*. ISTES Organisation; ۲۰۲۲.
۲۸. Melián E, Reyes JI, Meneses J. The online PhD experience: A qualitative systematic review. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*. ۲۰۲۳; ۲۴(۱): ۱۳۷-۵۸.
۲۹. Ghadirzadeh Z, Adib-Hajbaghery M. Effective factors on academic success of nursing and midwifery students at Kashan University of Medical Sciences [in Persian]. *Educational Development of Judishapur* ۲۰۱۷; ۸(۱): ۱۰-۹.
۳۰. Raoufi M, Sadagat K, Hanae J, Khodadi Kh, Nazari M, Pouzesh Sh, et al. Effective Familial-individual factors on drop-out of the students of Tabriz University of Medical Sciences in Academic Year (۲۰۰۶-۲۰۰۵) [in Persian]. *Med J Tabriz Uni Med Sciences Health Services* ۲۰۰۷; ۲۹(۴): ۱۱۳-۵.
۳۱. Tamannaee M, Niazi M, Amini M. A comparative study of factors affecting the academic failure of students conditionally and excellent [in Persian]. *Daneshvar Med J* ۲۰۰۷; ۵(۱): ۳۹-۵۲.
۳۲. Niromand E, Hosseini SS, Hosseiny SS, Khazaei MR. Comparison of research self-efficacy of graduate students and the effectiveness of their supervisors in Kermanshah University of Medical Sciences [in Persian]. *Educational Research in Medical Sciences* ۲۰۲۲; ۱۱(۱): e۱۲۰۱۹۸.
۳۳. Rowe-Johnson MK, Rice A, Ali SR. The development and validation of a scale measuring postgraduate school application self-efficacy. *Journal of Career Assessment*. ۲۰۲۱; ۲۹(۲): ۳۱۹-۳۷.
۳۴. Habibzadeh S, Alizadeh H, Pourfarzi F, Ghasemi A. Educational decline and its effective factors in students [in Persian]. *Journal of Health and Care* ۲۰۱۱; ۱۲(۳):
۳۵. Roudbari M, Asl Marz B. The academic progress of students in Zahedan University of Medical Sciences and its associated factors [in Persian]. *Strides in Development of Medical Education* ۲۰۱۱; ۷(۲): ۱۴۷-۵۲۰.
۳۶. Vardasbi F, Arasteh H, Navehebrahim A, Abdollahi B. Identifying and analyzing the missions of the graduate

- studies [in Persian]. Journal of Educational Sciences. ۲۰۲۳; ۳۰(۱): ۶۱-۸۰.
۳۷. Bureau JS, Howard JL, Chong JX, Guay F. Pathways to student motivation: A meta-analysis of antecedents of autonomous and controlled motivations. Rev Educ Res ۲۰۲۲; ۹۲(۱): ۴۶-۷۲.
۳۸. Gustiani S. Student's motivation in online learning during COVID-۱۹ pandemic era: a case study. Holistics (Hospitality and Linguistics): Jurnal Ilmiah Bahasa Inggris ۲۰۲۰; ۱۲(۲): ۲۳-۴۰.
۳۹. Hakim A, Azimi N, Latifi M, Ghalvandi H. Nursing students viewpoints about educational motivation and its related factors in Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences [in Persian]. Res Med Edu ۲۰۱۵; ۷(۱): ۳۵-۴۴.
۴۰. Ramzan M, Javaid Z, Fatima M. Empowering ESL Students: Harnessing the Potential of Social Media to Enhance Academic Motivation in Higher Education. Global Digital & Print Media Review, VI(II): ۲۲۴-۲۳۷.
۴۱. Perez RJ, Robbins CK, Harris Jr L, Montgomery C. Exploring graduate students' socialization to equity, diversity, and inclusion. Journal of Diversity in Higher Education ۲۰۲۰; ۱۲(۲): ۱۳۳-۴۵.

Components Related to Academic Achievement and Graduating in Time in Postgraduate Levels from the Perspective of Students of the Faculty of Medical Management and Informatics: A Qualitative Study

Ali Ghaffarian¹, Maryam Moeeni², Golrokh Atighechian³, Sakineh Saghaeiannejad-Isfahani⁴

Original Article

Abstract

Background: Postgraduate students are under increasing pressure to complete their studies within set time frames. This research aims to identify the components related to graduating in-time in the postgraduate courses of the School of Management and Medical Information Sciences of Isfahan University of Medical Sciences from the student's point of view.

Methods: This qualitative study was conducted in the first half of 2023. Participants were master's degree students entering the year 2023 and later, as well as doctoral students entering the year 2024 and later of the School of Management and Medical Information Sciences of Isfahan University of Medical Sciences, who in the approved period had successfully completed their courses. The sampling method was convenient and included five students. Semi-structured interviews were used to collect research data, either face-to-face or by phone.

Findings: The result of the research was 12 issues or subthemes, seven themes, and three main themes. Identified concepts were classified into the following three main themes: "pre-existing factors," "educational domain," and "personal characteristics."

Conclusion: Graduating in-time postgraduate levels depends on various factors at the individual and university level. The research results can provide more understanding and knowledge of the mentioned factors and help educational planners plan more effectively, considering the different conditions of students and the heterogeneity of postgraduate courses.

Keywords: Academic success; Graduate; Postgraduate; Students

Citation: Ghaffarian A, Moeeni M, Atighechian G, Saghaeiannejad-Isfahani S. **Components Related to Academic Achievement and Graduating in Time in Postgraduate Levels from the Perspective of Students of the Faculty of Medical Management and Informatics: A Qualitative Study.** J Isfahan Med Sch 2024; 42(783): 803-12.

1- PhD Student, Health Services Management, Student Research Committee, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran

2- Associate Professor of Health Economics, Department of Health Services Management, School of Management and Medical Information Sciences, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran

3- Assistant Professor of Health in Disasters and Emergencies, Department of Health in Emergencies and Disasters, School of Management and Medical Information Sciences, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran

4- Assistant Professor of Education Management, Department of Management and Health Information Technology, School of Management and Medical Information Sciences, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran

Corresponding Author: Sakineh Saghaeiannejad-Isfahani, Assistant Professor of Education Management, Department of Management and Health Information Technology, School of Management and Medical Information Sciences, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran; Email: saghaeiannejad@mng.mui.ac.ir